

רשומות מספר "דבר שפתים"

לרבי דוד לחנו (כ"י)

השייכים לקורות היהודים וחייהם הפנימיים

מאת

יצחק דוב מרקון (רמסגט)

הקדמה

הרב ר' דוד ב"ר אביעזר (לחננו) או לכנו, חכם היהודים הקרימז'קים בקראסוב (היא קרסבור) היה גדול הדור מבין חכמי ישראל בחצי האי קרים בסוף המאה החמישית לאלף זה. הוא נפטר בשנת תצ"ה (1735). את פרטי תולדותיו של ר' דוד לחנו כתבתי ב„דביר“, ספר שני (ברלין תרפ"ד) עמ' 244 — 247, ושם, עמ' 247 — 273 גם פרסמתי את ט"ז הפרקים הראשונים מספרו „דבר שפתים“ על פי ארבעה כת"י הנמצאים באודיסה ובלנינגרד². בינתיים חדל „הדביר“ להופיע ורוב הספר נשאר אצלי בכתובים, ובאשר לא אדע אם יעלה בידי לפרסם את כל הספר, וכבר הגעתי בעז"ה לימי זקנה ושיבה, ותנאי הדפוס קשים כעת כקריעת ים סוף, לכן הנני נותן פה את „הרשומות“ הנוגעים לקורות היהודים ותנאי חייהם. לשם שלמות אני נותן גם את הרשומות מן ההקדמה וט"ז הפרקים הראשונים שכבר נדפסו.

רשומות

[הקדמה]. הנה נא פתחתי פי, דברה לשוני בכי לחוות דעי, הנה שפתי יביעו ידברו עתק בדברים עתיקים אל כל בני חלון, רגע ימותו יגועשו עם ויעורו, עברו ונענשו וירוממו גוי בגוי, עיר בעיר, ממלכה בממלכה, כי ה' צבאות יעץ ומי יפר, וידו הנטויה ומי ישיבנה עשה ה' אשר זמם ואשר חפץ לעשות: נקמה בגוים, זה ישפיל וזה ירים, כי אלהים שופט, ואין פורענות בא לעולם אלא בשביל ישראל³. הן כל אלה יפעל אל, ידין בגוים מלא גויח מחק ראש על ארץ רבה, כי המשפט לאלהים הוא; כי אין הקב"ה נפרע מן האומה עד שתמלא סאתה⁴, שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה⁵. והנה נא הואלתי לדבר בהיותי מתגורר בגרות הצער הולך וסוער עלי מתהפך בתחבולותיו לשבט מוסר

1) עי' אודותיו סאמרי Jewrejskaja Starina 1910 עמ' 590-602; Jewrejskaja

X Encyclopaedia עמ' 185; X Encyclop. Judaica עמ' 727-728.

2) שני כה"י שבאודיסה מסומנים הראשון באות א' והשני באות ב'; כת"י המוויאום

האסיי מסומן באות מ' וקטע מכ"י של הביבליותיקה הממלכתית בפטרבורג מסומן באות פ'.

3) יבמות ס"ג א'; (שבת קל"ט א' בשביל דייני ישראל). (4) סוטה ט"ז א'.

6) ישעיה כ"ז ח'.

ולמזבח כפרה, והנה באו אפי אנשים חכמים ונבונים מחכמי הישמעאלים, והמה חכמים מחוכמים, ורוזנים נוסדו יחד, ויספר לי את כל הקורות אותם מקורות הזמן כוגד עליהם ואת כל התלאה אשר מצאתם, והיו מצדיקים עליהם את הדין ואומרים חטאנו. ואמרתי להם: הכל בידי שמים (1) כי במדה שאדם מודד בה מודדין לו (2). הצור תמים פעלו. כי כל דרכיו משפט, אף אמונה ועצה (3), כי פועל אדם ישלם לו וכארח איש ימציאנו. אבל מי יתן אפוא ויכתבון מילין! מי יתן בספר ויוחקו! ויען אחד מהם ויאמר אלי אזור נא כגבר חלצוך, קום קח לך את קסת הספר אשר במתניך וקח לך גליון גדול וכתוב עליו את עצם היום הזה לאמר ולהיות למשמרת לאות לבני מרי ולזכרון להיות לך לשם ולתפארת ולתהלה בכל עמי הארץ ובכל חכמי הגוים. וקבלתי את דבריהם, והקדמתי נעשה לנשמע (4) ואבינה בעם כל אנשי המלחמה ובעם הצבא הבאים מצבא במלחמה ולחכמים יודעי העתים ואשאלם. וישבו דבר בעתו מה טוב לרחוק ולקרוב חדשים גם ישנים, לא נצפנו עתים. ואת קסתי נתתי בענן. אני עניתי ואשורנו, ולא קרוב למרחק עיני יביטו, ימים יוצרו ולא אחד בהם ומפיהם יקראו אלי את הדברים האלה, ואני הייתי כותב על הספר בדיו והלקתים לחמשים ושנים פרקים; וקראתי שם הספר דבר שפתיים, יען כי הוא דבר שפתיים עצה וגבורה למלחמת הרשות ולחובה ובתחבולות תעשה מלחמה. והתחלתי לכתוב המעשיות אשר נעשו משנת א' מ' ת' מארץ תצמח עד תום שנת כי ת' צ' א' למלחמה על אויבך ונתתי עצות בנפשי וחזרתי לאחורי לכתוב שנות מלכי קיריים שהם התרתרים מיום היוחס על האדמה עד היום הזה ואיך נתישבו בארץ קיריים ועיני מלחמותיהם, אבל הראשונות הנה באו גם אלה תשכחנה וקדמוניות אף תתבוננו וחדשות אני מגיד ראשית ואחרית.

וזה החלי לעשות אני הדל דוד המחבר בן לא"א אפי עזר לתנו יעמ"ש (5).

[מבוא]... וישלח מלך תוגר ויעבירוהו [את מחמד גראי כאן] ממלך עוד וימליכו תחתיו את איש שלם גראי כאן בשנת ארף וחמשים וארבע לתאריכם. ובימיו בשנת ת"ח לפ"ק היתה גזרה כוללת בכל קהלות רייסן ופולוניה ויהרגו וישבו בהם שבי עדרים וכזה והרג רב ויבוא חמיל (6) הצורר את היהודים ימ"ש (7) ויתחבר עם התרתרים. וישלח המלך שני שרי גדודים שם האחד תוגאיי ביי ושם השני קראש מורזא. ויבואו אל ארץ פולוניה ויהרגו בהם וביהודים הרגו וינהגו את השבי ואת השלל אשר למות למות ואשר לשבי לשבי ויביאום לארץ קיריים ומהם אשר מתו בארץ

(1) ברכות ליג ב'; סנילה כ"ה א'; גדה ט"ז ב'.

(2) סוטה ח' ב'; סנהדרין ק' א'.

(3) ר"ת: ואין עול צדיק וישר הוא.

(4) שבת פ"ח א'.

(5) ר"ת: ינוח על משכבו שלום.

(6) ברוכות שמו: חסיל ניצקי.

(7) ר"ת: ימח שמו.

אויביהם ומהם נמכרו לעבדים ולשפחות ואין קונה. ויתר הדברים והענינים הלא הם כתובים על ספר יוֹן מצוֹר ה'1).

פֶּרֶק ד'. ויהי כאשר מלך המלך שָׁרׁם גֵּרָאִי כֹאֵן וישב על כסא מלכותו בסוף התמ"ד, התחילו הרומיים (2) להתחזק והתוגרמים הולכים ודלים ולא יכלו להתקומם נגדם. וישלח הקיסר (3) חיל גדול וילכדו את אֶתִינִיק הִיסֶר בשנת אלף צ"ה לתאריכם ואח"כ לשנה האחרת התחזקו חיל צבא הקיסר ויעלו ויצורו על העיר הגדולה עיר בודון (4) ימים רבים. ותבוא העיר במצור עד שנת אלף צ"ז לתאריכם וילכוד עיר בודון וישבו הרומיים את דלת העיר ואת כל היהודים אשר בעיר. כי היא היתה עיר גדולה לאֶהִים של חכמים ושל סופרים ויהרגו בעיר הרג רב ואת יתר העם הגלה אותם ויבנו את חומת העיר ויחזיקו את מגדליה וישבו בה. ובשנת התמ"ו לאֶף הששי ביום שושן פורים והנה רוח סערה גדולה, ורוח סערה עושה דברו מפרק הרים ומשבר סלעים, ותשתברנה כמה אניות בים ובכללם הנעלה הגביר כה"ר שלמה גרמידי נ"ע (5) היה באניה קטנה הנקרא קייק. ויהפך הקייק על פניו ויטבע בים וצללו כעופרת במים אדירים. ואחר כמה ימים חפשו הצוללים את נבלתו בקרקעית הים ועל שפתו וימצאוהו וכבוד גדול עשו לו במותו וכל אנשי ק"ק קוסטנדינא נאספו לספרו ולקברו. ויספרוהו ויקברוהו בכבוד גדול בכפר חאם כויי. תנצב"ה. וירד שלג גדול ותמלא הארץ ברום שלוש אמות, ויתמלאו החצרות והרחובות והדרכים עד אשר לא יכלו לצאת איש מפתח ביתו; וכשהיה איש יוצא לעשות צרכי ביתו, היה עולה במעלות על השלג והולך שוה לגגות הבתים. ואחר כך נתפשרו השלגים, והיתה הרוחה. ובשנה ההיא היה שובע גדול. והיו החטים הנמכרים בזול...

ובשנת התמ"ז לאֶף הששי היה שנת בצורת, והתחילו חצי הרעב לבוא והשערים היו מתייקרים והולכים. ואותו השנה היה חולי גדול וימותו אנשים ונשים וכמה בעלי בתים מתו בשנה ההיא. ויהי רעב בכל ארצות קיריים וסביבותיה. והיה בשנת התמ"ח שהוא אלף צ"א (6) לתאריכם בחדש תשרי ויחזק הרעב בכל ימות החרף ויאכלו העם כל מה שהיתה להם בבית ובשדה והתחילו למכור כלי כסף וזהב וכלי נחושת וברזל בזול גדול והתבואה היתה מתייקרת

-
- (1) הספר "יון מצולה" לר' נתן נטע ב"ר משה הנובר, המכיל ספור כל המאורעות והגזירות והצרות שעברו על בני ישראל בסרינות רוסיא וליטא ופולין בשנת ת"ח ות"ט, נדפס הרבה פעמים. ראה שטיינשניידר *Geschichtsliteratur* עמ' 121.
- (2) בשם הרומיים נקראו חיל אוסטריה יען כי מלך אוסטריה יכונה בשם "קיסר מלכות רומי הקדושה".
- (3) הוא המלך ליאופולד הראשון קיסר אוסטריה.
- (4) בודון היא בודאפסט.
- (5) ר"ת: נוחו עדן.
- (6) פליטת הקולמוס; צ"ל: אלף צ"ט לתאריכם.

והולכת עד שעלה השער למדת התבואה הנקרא בסוריאלף לבנים ולא היתה נמצאת. והתחילו העם למות מכובד הרעב והיו אנשי הכפרים העניים תחלואי רעב באים אל הערים והיו שוכבים בראש כל חוצות נפוחי רעב והיו מתים ואין להם קובר עד יום או יומים; וכף איש ואיש אחרי אשר מכרו מטלטלי בתיים ולא השאירו כי אם גויתם היו מוכרים את בנותיהם ובניהם לעבדים ולשפחות בעד ככר לחם ותעל שועת העיר השמימה. והיו גולים נודים ומטולטלים לארץ כירי ואקכרמן) כדי להשביע נפשם שוקקה. והיהודים אשר בעיר קראסוב קמו ואזרו כגבר חלציהם על ענייהם כדי שלא יחזרו על הפתחים והיו מספיקים להם בר ולחם ומזון ובגד ושמלה וגם כסות בקרה. וכשראו הקהל חוזק הרעב התיעצו עצה בהסכמת החכם שעליהם וימכרו את כל תשמישי הקדושה כלי הקדש ויספקו לעניים עד ימות הקציר. והיתה הרוחה. ובחודש ניסן התחילו בעלי הספינות להביא מאנדולו² ומאורומלו³ חטים ופירות ודוחן ושעורים והיתה הרוחה עד שנמכרה התבואה בזול מפסח ועד עצרת עד שעמדה השער של חטים משלוש גרושות⁴. ויחמול ה' על עמו וירד להם הגשם יורה ומלקוש בראשון ותהי רוח בעולם ותתן הארץ את יכולה.

פרק ה'. ובשנת התמ"ט לפ"ק שהיא אלף ומאה לחשבונם היתה מגפה גדולה בערלים ובישמעאלים וביהודים...

פרק ו'. ותהי השנה ההיא שנת תשועה לחיל תוגר ולחיל קירים וכל מדינה ומדינה. ובארץ קירים עשו שמחות בכל חוצות ושוקים. וברחובות הציעו בגדי שש ומשי ומשתה ויום טוב והדליקו נרות בראש כל חוצות ושוקים. והיתה זאת בשנת חמשת אלפים וארבע מאות וחמשים לפ"ק שהיא אלף וק"א לחשבונם. ובשנה ההיא קמו הערלים התושבים אשר בכל עיר ועיר תחתיד ממשלת הישמעאלים ויצעקו אל המלך ויאמרו: הושיעה, אדוני המלך, על דבר ענין המס שהיה קצוב עליהם משנים קדמוניות על כל קהלה ועדה של היהודים ועל כל כתות הערלים לתת קצבה הנקרא מחתוי בלשונם; ואע"פ שהיתה מתמעטת הקהלה והכת היו נודעים⁵ על פי קצבה הראשונה, והיו פורעים וגובים מן המתים שכבר מתו, והמשנה⁶ כו פרו ופרו ופרו היה חכם וצוה וחקרו ודרשו בנימוסיהם ובתורתם וימצא כתוב ערך המס ארבעים ושמונה דרהמים⁷ מכסף צרוף לעשירים, ולבינונים

1) היא העיר Akkerman הסמוכה לאודיסה. (2) הוא המחוז אנאטוליה.

3) היא ארץ Romania — Romelia — Rumelia.

4) שם מטבע קטנה של נחשת. (5) אסורים.

6) בשם. משנה סכנה ר' רוד לחנו את הוויר הגרול של מלך תוגר.

7) שם מטבע.

עשרים וארבעה דרהמים. ולדלת העם שנים עשר דרהמים, ויצא הגזרה מאת המלך שיתנו המס ע"פ הקצבה ארבעה זהובים לעשיר ובי' זהובים לבינוני וא' זהוב לעני. והדבר הזה היתה הנחה למדינות. זכרה לו לטובה...

פ ר ק ח'. בשנת אלף ומאה ושתיים לתאריכם מלך שולטן אחמד תחת אחיו על עם התוגריים בקושטנדינא למלך ובזמן המלך שולטן אחמד באו ספינות גדולות מן ויניציא כמו ששים דוגיות גדולות ובתוכם אנשי המלחמה ויבואו ויצורו על אישיאו הנקרא סקיו עדאסי ויסבבו את האי ויבואו עד המבצר וילחמו עליה, ותבוא העיר במצור. ובתוכה היו כשיעור שמונה מאות בעלי בתים דווקא ישמעאלים אנשי המלחמה והיו הערלים נוספים עליהם יותר מעשרים פעמים כמותם. ויראו אנשי העיר כי אין יכולת להלחם כנגד אויביהם, ויתיעצו למסור העיר בידם. ויהי בתוך העיר חכם של הישמעאלים גולה ממקומו ומשרותו והורה להם על פי הוראתם שמותר למסור המבצר ולמלט נפשם מני שחת, וכן עשו וימסרו את העיר בידם ונכנסו עם ויניציא בתוך העיר ויוציאו מתוכה כל הישמעאלים ויוציאום ויניחום באי אחרת כנגדה וישבו את כל היהודים אשר בעיר כשלושים בעלי בתים. ותלכד האי בטו' לחדש אלול בשנת התן לפ"ק.

פ ר ק ע ש ר י. ויהי בשנה ההיא שנת אלפים וחמש (5) מאות וחמשים ושבע לפ"ג שהיא שנת אלף ומאה ותשע לתאריכם בחודש טבת כאשר התחיל הצנה והקור וקפאו ונקרשו המימות והנהר הגדול אוזו סויי (4) שלח המלך חגי שלים גראי כאן את בנו הגדול דולת גראי שולטאן עם כל שרי החילים ועם הצבא וילכו אל ארץ ברבש (6) קזקי וישחיתו את ארצם ואת כל עריהם במושבותם ואת כל טירותם שרפו באש ויהרגו בהם הרג רב ויכום לפי חרב בלתי חמלה מנער ועד זקן טף [ונשים?] ושללם לבוז ויחריבו עשרים וששה ערי הפרוות וינקמו נקמה גדולה. ובעת ההיא קמו הישמעאלים תושבי ארץ קראסוב על היהודים ועל הערלים ויעלילו על בית הכנסת ועל שתי בתי התועבות וערכו דברי טענותיהם בערכאות לפני המלך שלים גראי כאן באמרם כי הוסיפו על בנין בית הכנסת וירחיבוהו, והעידו העדים והראו באצבע ומורה מקום וסימן על הנוסף וגמרו אומר ויצאה הגזרה מאת המלך וישלח שליח ואגרת פתוחה בידו להחריב את המקום אשר הוסיפו על הבנין. ויהי

(1) היא אדריאנופול.

(2) המה חיל הטורקים, הנקראים אצלם יניצארי (Janyfchary).

(3) פליטת הקולמוס. קרי: שנת ה' אלפים וארבע מאות. — בכ"י מ' רשום בשולי

(5) 'רוסיא הקטנה'.

(4) נהר דניפר.

הנלוין: התניז.

כאשר ראו היהודים כי החריבו הישמעאלים את בתי הע"ז בלי חמלה, ויראו מאד גם 1) יעלו ג"כ על ב"ה 2) ויחריבו כלה ולא מקצתה. ויקחו רשות מהדיין ויעלו ויסירו הרעפים ויפילו את קורות הבנין. והיה זה ביום צום אסתר וישאר להם המלך שארית בעו"ה ויחן להם רשות שיתפללו שם. גם זאת מאת ד' צבאות הפליא עצה הגדיל' תושיה לאות ולזכרון לדור אחרון.

פרק י"א. ובשנת ה'תנ"ט לפ"ק שהוא אלף וקי"א לחשבונם ביום רביעי ב"ט לחדש אלול בחצי היום נלקה השמש כלו והיה חשך על פני הארץ עד שנראו הכוכבים ברקיע, והיה זה לסימן ולאות ויקויים בנו מקרא שכתוב 3) כה אמר ה' אל דרך הגויים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחחו הגויים מהמה. (ובשנת ה'תק"ח 4) היא אלף וקס"א לחשבונם נלקה השמש ביום ה' כ"ח לחודש תמוז אחר חצי היום ממש, ונראו כוכבים ביום ההוא, היה השנה שנבנת מבצר עזא הוא היום שנכנס ארס לאן גראי כאן לתוך קירי'ם לבוא לשבת על כסא. והיא ראשית מלכו על ארץ קירים בטיב גדא).

פרק י"ג. ויצאו שני המלכים [מלך פולוניא ואקביי 6) מלך מושכין] עם כל גדודי חילם וצבאותם עם רב ועצום מאד לצכת לקראת מלך שו"ט 6) וילכו לקראתם וימצאום במקום תחנונם. ויחן מלך מושכין 7) בתוך עיר בצורה נקראת וילנא 8) וסמוך לתחומה עם כל חילו. ויועץ המלך לשלוח גדודים ואנשי חיל למלחמה לצכת על מחנה שו"ט בפתע פתאום ולהחריד את מחניהם בליצה בראש האשמורת התיכונה, ויקם עליהם כל אנשי החיל לעשות כן. והיו בתוך העיר יהודים מוכנעים תחת יד מלך פולוניא ה, וכשמעם את העצה היעוצה על מלך שו"ט ויקומו שנים שששה

-
- 1) תחת "גם" ציל סן.
 - 2) בית הכנסת.
 - 3) ירמיה י' ב"י.
 - 4) הטורים האלה, כמובן, אינם מהמחבר ר' רוד לחנו שנפטר בשנת תצ"ה לפ"ק ולכן שמתו את הטורים האלה בשני הצאי ענולים.
 - 5) אקביי הוראתו "המלך הלבן", כך היו מכנים את המלך הרוסי הטורקים והטטרים; וגם הסלאוים הדרומיים (הבולגרים והסורבים והמונטניגריאים) היו קוראים את הקיסר הרוסי עד העת האחרונה בכינוי "המלך הלבן". וכן היו מכנים אותו הרוסים בעצמם במובן פטריאוטי.
 - 6) מלך שודיה היה בעת ההיא קרל השנים עשרה.
 - 7) מלך מושכין (רוסיה) היה בעת ההיא פטר הראשון הנקרא נ"כ פטר הגדול.
 - 8) עוד קודם לעת הזאת עברה נורה על יהודי וילנא והרבה קהלות ליטא בשנת תש"ו בעת מלחמת שודיה ורוסיה נגר פולין בימי המלך הרוסי אלכסיי, אביו של פטר הראשון. — ע"י טאמרי: א) "תקנות של קהל יהודי פולין באמשטרדם משנת תל"ב" (ציונים' קובץ לזכרונו של י. נ. שמחוני, ברלין, תרפ"ט), ב) "גולי וילנא בשנת תש"ו (יהודית", רמנס 1939).

פריצים מבני עמנו וילכו ויגידו למלך שווט את כל הענין ויחרדו כלם ויקומו ויתאזרו בכח החיל ויתחזקו ויעמדו על עמדם ועל משמרותם בכלי מלחמתם לעת צרה ליום קרב ולמלחמה. ויהי בלילה ההוא ויקומו כל שרי החילים ועמהם כל אנשי המלחמה ויצאו מן העיר וילגאו, ויעברו את הגשר הגדול אשר לפני העיר, ויבואו על חיל צבא שווט אויביהם. ויהי כראותם ויקומו עליהם וישחיתום ויכוס מכת חרב והרג ואבדן מכה גדולה עד מאד עד תומם, ויעשו בהם נקמה גדולה ויפילו חללים לפניהם. ויהי כראות מלך משכו כי השחית מלך שווט את כל חילו ויתאמץ ויתחזק לערוך עמו מלחמה, וישלח את שר צבאו שרמט אוגלו לקבץ ולאסוף את כל חילו מן הרי חשך (1) עד ארץ בראבש (2) ובוטקלי (3) לעלות עליהם לצבא לנקום נקמת דם עבדיו השפוך מיד מלך שווט.

פרק י"ד. ויהי אחרי כן ויוגד למלך מושכו כי היהודים גרו את מסתורי עצתם ויבקש תואנה לעלילות ברשע על היהודים בכלל ובפרט ויקח מעיר וילגאו את כל ראשי העם וישלחם אל ארץ ממשלתו לענותם ביסורים קשים ורעים ולהעביר אותם על דת וישלח שלוחים על כל הערים ערי פולוניא אשר נכנעו תחת ידו, וכן עשו. ויהי בשנה ההיא שהיא שנת התס"א לפ"ק נראה אות ומופת בקהל נעמרוב (4) בליל יום הכפורים בעשור לחדש השביעי היו כל הקהל מתפללים והיו הנרות דולקות בבית הכנסת כמנהגם בכל שנה ושנה ובעוד שהיו מתפללים והנה נפלו הנרות במקום מעמדיהן ותכבינה, ונשאר בחשך ואפלה. ויבכו העם בלילה ההוא ויקחו זה הסימן ויפתרו אותו לרעה. ויהי ממחרת יום הכפורים באו אל העיר שר שלוח ממלך מושכו ועמו חיל גדול וישלח כתב לשר של נעמרוב להוציא כל היהודים אשר בעיר ונשיהם ובניהם וטפם. אם יקבלו עליהם דת שקר של יש"ו הנה מה טוב ומה נעים ואם לא ירצו וימאנו להמיר כבודם בתכנית אליל נכלם חרב תאכלם. ויהי כראות היהודים כי כלתה אליהם הרעה וישיתו עצות בנפשם ויאמרו הבו לכם עצה וגבורה מה נעשה זאת העצה היעוצה ולא נסור ממנה. ויתקבצו כלם אל בית

(1) פה כיון ר' דוד לחנו להרי אורל (Ural).

(2) בראבש היא רוסיה הקטנה (Malorossia); כעת חלק של אוקראינה.

(3) בוטקלי היא ארץ מושב הקווקים אצל נהר דניפר, הנקראת בעת ההיא

"Zaporozszkaja Sietzah", או "Zaporosze".

(4) קהל נעמרוב כבר סבל מקורם בנורת ת"ח ות"ט. ביום ד' עשרים בסיון שנת

ת"ח באו הקווקים לעיר נטירוב והרגו כיהודים הרג רב. נורת נטירוב היא היותר אוטה בימי נורת חמילניצקי. עי' יון מצולה לר' נתן נטע הנובר; ר' חיים יונה גורלנד, לקורות הנורות על ישראל; דיר שמעון ברנפלד, מספר הרמעות, כרך שלישי (תנורה שעברה על קהל נטירוב בשנת תס"א איננה נזכרת בספרו של ברנפלד).

הכנסת הם ונשיהם ובניהם וטפם ויאמרו איש אל רעהו נמותה הפעם בתוך הכנסת ביחד ולא נטמא את עצמינו בגלולי הטמאים אויבינו. ויסגרו דלת בית הכנסת בעדם ופתאום באו עליהם השונאים והנם סגורים בתוך בית הכנסת. ויקראו להם בקול גדול ולא ענו העם אותם דבר. ויקצפו האויבים עליהם ויקראו להם חרב. ויצאו קצת מבחורי ישראל שולפי חרב ויהרגו בשונאיהם וימותו גם הם על קדושת השם. ויהי כראות האויבים ויבעירו האש סביבות בית הכנסת ותלהט האש ותאכל אותם וימותו לפני ה'. ויבחרו להם למות על ה' ועל תורתו, השם ינקום דמם. ויהי בתוך ההרוגים ארבעה אנשים מארץ קירים שם האחד כ"ר יהודה אשכנזי נ"ע, ושם השני כ"ר אברהם בכשי נ"ע, ושם השלישי כ"ר מיכאל אשכנזי נ"ע, ושם הרביעי כ"ר מרדכי הלוי. ויפצרו בהם האויבים שימירו את כבודם, ולא רצו. וימותו על קדושת ה'. השם ינקום דמם וינקם ישיב לצריהם.

פרק כ'. (ובזמן ההוא) קמו הישמעאלים תושבי עיר קראסוב ובראשם שייך חאמיד אפנדי להעליל על שארית בית הכניסה ועל שארית שני בתי התועבות אשר לצריפים אשר נתנו להם שארית בארץ בראשונה בעדותם ואחרי כן חזרו בדבורם כמעשה ישן²) לידון במעשה חדש וזהו ספור הענין ההוא. תהלה³) לדוד ארוממך אלהי המלך ואגדלה שמך בתודה ובנמירות אריע ואומר אשר הפליא חסדיו ורחמיו על עמו ועל צאן ידיו הפוזרים וטרודים תחת יד תרתרים גוי נבזים ושפלים זה העם לא היה ותגשנה השפחות הנה וילדיהן ייקדון ילדי פשע לבוא לרשת משכנות מסכנותיהם והאמה מזה והאמה מזה בעודף יושבות על מלאת השעה משחקת להם וצבא ינתן על התמיד בפשע ועד שר הצבא הגדול להרוס התמיד ולהשליך מכון המקדש מעט לנתוש ולנתוץ ולהפיץ אותם הנה והנה ולגרשם מהסתפח בנהלת ה' ולאחוז בתי כנסיות והחודבן תלויה על פתחיהם צור תעודה חתום תורה בלמודי למען אשר לא ימנו בי עשרה למצלי צלותהון ובעותהון דקדמא שכינתא ואתיא כי אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד ויאריכו הבדים ושפתי חלקות לשון מדברת גדולות שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארש שפתים להקל קול יעקב הם הם

(1) בזמן חגי שלים נראי כאן בשנת אלף וקייח לחשבון הישמעאלים.

(2) עלילה דומה לזה יספר ר' דוד לחנו לעיל בפרק י" סחבורי. ולכן ירמו עליה

במלות מ. פ. ע. ש. ה. י. ש. י.

(3) החל מהמלים. תהלה לדודי עד ח' בתים הראשונים מהשיר הנמצא להלן נמצאים ניכ בכופו של המחזור (כ"י), חזניא' המשתמר בבית הכנסת הישן של ערת הקרימטאקים בקרובבור, ועיפ כ"י של המחזור הזה נרפסו במספר המסעות בארץ קוקו והמדינות אשר מעבר לקוקו וקצת מדינות אחרות כנגב רוסיא' ליוסף יהודה טשארני

השופטים הם הם המעידים, הם הם המגזמים הכאים בנצחוננו של בשר ודם הנמשלים לנחש שעומדים בגליא והורגים באספמיא והביאו עצה עשו פלילה וגמרו אומר בדעתם המשובשת ובדינם המזויפת להביא משפטיהם לפני המלך גם לעשות ולגמור עצתם בדינא דמלכותא למען לא ימצא תרופה למכתם ולא יועיל התרפס ידיהם ברצי כסף גם זאת מאת ה' צבאות יצאה הפליא עצה הגדיל תושיה למען אשר לא ישימו כסלם ובטחונם אלא בהקב"ה והתעוררו בחברת רשע ויועצי רשע ובטענות כוזבות ויהי הקשר אמיץ וקשר רשעים אינו מן המנין כי בחלקה עצתם ונתפרדה חבילתם כי אב בית דין שלהם מצדד צדדים לאמר חסורי מחסרא והכי קתנא תנא ושייר ולזה שומעין שאמר כהלכתא עד שהכריחום עלי אמרת גזרה ודינא דמלכותא לדין ולהגיש העצומותיהם לפני המלך חגי שלים גראי ויטא העם 1) את מצוקם ומצערותם צרורות צוקה עלי גבי צוקה מפני חמת המציק אשר כונן להשחית ותרב משאת בן ימין בזווי 2) ובזווי אחר בזווי ותהלות לאף כי הועילו צעורים שלנו מעצרת האלופים כי קראו 3) קצף רב קצף 4) בצום בעל בכי קולף לו כל אליו שופכים לבם כמים ושערי דמעות לא ננעלו עד היות עינא ולבא תרי צרצורי דהטפה מטיף 5) ואזיל הגם כי הגזרה היתה בשנת ת"ח 7) זכות אבות היא שעמדה לאבותינו ולנו ומן השמים ירוחמו בלילה ההוא נדדה שנת המלך מלכו של עולם וייקץ כישן ה' והשיב אחר עצתם ודעתם יסכל והישיר 7) שפה לנאמן אשר קדש שם שמים ברבים ומצינו בו הגשה למלחמה ולפיוס ולתפלה ודברים של טעם לשבח ולעלות עלי שולחן מלכים וישם ה' דבר בפיו לאמר שוב אל בלך אשר רצו לבלקם ולבלעם הוא הנבון כה"ר מתתיה מנדו נ"ע ובעמדם תרפה כנפיו וכלם מבחון והוא מבפנים בעצרת האמונים הנמנים עלי חולה ארש עלי בלימה עדים לבלום בל קרוב אליהם שלא יכחו בשלהבת הקשורה בגחלתם וזיל גלוג לאומתו שנכנס בשלום ויצא בשלום מפומיא דאריותא ונתעצמו בדין וערכו טענותיהם לפני המלך זה אומר בכה וזה אומר בכה כי להם שייך דין קדימה בישוב המדינה 8) והם עומדים בחזקתם ומעשה אבותיהם בידיהם מימי קדם קדמתא והם נכנסו לגבולם ועליהם להביא ראיה 9) ועדיהם המה בל יראו ובל ידעו למען יבושו ומעזו יצא מחוק ופיהם הכשילים לרשעים כי דבריהם סותרים זה את זה לא 10) ראי זה כראי זה כי בתחלה מאי קא סבר ולבסוף מאי קא סבר כי בתחלה להשאיר עוללות ר"ל שארית הכניסה ולבסוף להרוס ולאבד כלו

-
- (1) חזוניה מוסף: בית ישראל.
 (2) חזוניה: מזווי.
 (3) חזוניה: קרי.
 (4) המלים רב קצף אינם בחזוניה.
 (5) חזוניה: לטיף.
 (6) היא שנת תס"ד (1704).
 (7) חזוניה: והשיר.
 (8) המלים: בישוב המדינה אינם בחזוניה.
 (9) המלים: ועליהם להביא ראיה אינם בחזוניה.
 (10) המלים: לא ראי זה כראי זה... עד להרוס ולאבד כלו בחזוניה.

והמלך ברוחב שכלו ועוצם דעתו (1) הבין בדבר וכדי להבחין בין האמת והשקר ולהבדיל בין קודש לחול (2) שלוחיו נטשו עברו ים לבאר ולפרוש להם על פי התורה אשר יורוהו ונפסק הדין חוקת קרקעות מבלי מחאת (3) הבעלים כבר פקעה זיקתם ואבדה חוקתם והם זכו בקרקע תחלה והבא לטעון (4) עליהם ולהוציאם מחוקתם עליו להביא ראיה הגם כי הם מועילים לתקון המדינה ולתועלת הושבי העיר וצריכים אנו להחזיק טובה ותשואות חן חן להאיש הנעלה הרופא המובהק כה"ר חיים עמנואל גראסיני העומד בפרץ (5) ועומד על רגליו בחוזק לדרוש טוב בעד עמו ודורש שלום לכל עמו ולזרעו כלה זרע אמת להביא אל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמו בית ישראל הבאים (6) בין שיני אריות ועלינו לשבח לאדון הכל ולפאר ולרומם על גודל הנס והתשועה הנפלאה שלא נתתנו טרף לשיניהם והצילנו מידם ולהודות לה ולומר לשמך עליון ולמצנצא לעבד ה' לדוד אשר דבר לה' את דברי השירה הזאת ביום הציל ה' את עמו וצאן מרעיתו מידם וישנס מתניו בחרוז ומשקל לומר וישא משלו ויאמר.

אדני (7) עת אשר הפליא חסדיו	לרחם על פזורי צאן עדרים
נתונים גם מעונים הם בחרפה	לכן אמה לטבח הם מסורים
ירודים גם משועבדים בחוקה	בפרך עול מנת מלך ושרים
דלוקנו אנשים המאוסים	להעליף בית כניסתם להחרים
ומועצות ברשע חשבו ל-	עקור הפריד חבילתם ארורים
דברים שלחו גמרו שפטים	והודיעום למלך בספרים
ברצי הכספים לא יריצון	ולא יועיף בחיק שוחד דברים
כאריה יכספו לטרוף המוני	בחברת יועצי רשע ספורים (8)
מציקם נשאו קדמו בלכתם	ועלוקה שתי בנוח וגומרים
המאוסים קדמו ה-	תשורות על ידיהם רב מאירים
זמנים חלפו בנין ישנים	דבר נגמר צריכה היא לחוקרים
דעותם נחלקה אב דייניהם	מצדד דין והמליץ מאמרים
והכריחום עלי אמרת גזרה	להגיש תעצומותיהם אזורים
כבואם לחצר מלך אזי נב-	חרו לכת עמוד אנשי יקרים
ומתתיא אשר קדש לשם אל	זכות שמור לדורי דור זכורים

(1) חזניה מוסף: הרמטה.

(2) בחזניא: וכדי להבחין בין האמת והשקר ולאמת ולהכריח הרברים לקול שלוחיו.

(3) טשארני "סתרת" תחת "סחאת".

(4) טשארני: "לא עון" תחת הנכון: לטעון.

(5) א. ב. ודורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו כלה זרע אמת...

(6) "חזניא" מוסף: מצרימה.

(7) רשום בראש ששה החרוזים הראשונים: "אני דור".

(8) רק עד הבית הזה נמצא מהשיר, בחזניא.

לשולחיו נאמן ישרים בקרים
 תשובות בחבילות ליהירים
 בחזקתם והם קדמו לאחרים
 והם זכו בהפקר החצרים
 בחכמה עד רדפום לשברים
 דרוש דינא דמלכותא גזורים
 צדדים בין חשובים למאורים
 חאה מועיל מבטל הוא למערים
 בני העיר ותוגרים והגרים
 ספור עצמו משבות הנעורים.

מסדר טענות ראשון ואחרון
 בעמדם בעצת האמונים
 בעת נתעצמו בדין השיבם
 חנייתם תפישת הקריה
 והמלך אזי הבין עצתם
 שלוחיו נטשו עברו גדורים
 לאמת גם להבדיל בין שני ה-
 ונפסק דין חזקה מבלי מ-
 לתקון המדינה גם להועיל
 אלהי אם עינות גדלו מ-

פרק כ"ח. ובשנת התע"ו לפ"ג שהיא אלף וקכ"ז לחשבונם בחדש
 שוואל לשימעאלים ובחדש תשרי בתשעה בו לחשבוננו ויהי באשמורת הראשונה
 של ליל תשיעי שהוא ערב כפור והי המטיר על עיר קאראסוב גשם שוטף
 מאת הי מן השמים ויהי לנחל איתן וירבו המים ויגברו על הארץ ברוחב פסיעות
 רגל ונהרסו הבתים ונפלו הבנינים ונפלה נבלת האדם כדומן על פני השרה אזי
 עברו על נפשנו המים הזדונים ובאו מים עד נפש ושבולת מים ושטף ועבר עד
 צואר יגיע ופנה למעלה מגובה קומת האדם באמת איש ומתו בחוף השטף (פ"ד)
 נפשות וממונם אבד וקצתם לבוזים ולטמיון השררה אשר לא היתה כמוהו בארץ
 קאראסוב משנת השפ"ט ועד עתה זה שמונים ושבע שנים ויהי הגשם
 עד שליש הלילה ויותר מהמה. והלילה ההוא יקחה אטל צלמות ולא סדרים
 נחופע כמו אופל ואין איש מכיר את רעהו מעוף חשך ואפלה מנודה ואין יוצא
 ואין בא מרוב טפות המטר גדולות היורדות בזעף עד שכל טפה וטפה כמלא
 פי חבית עד שנתקלקלו הדרכים והגשרים נהרסו ונפלו ונחלקה העיר לשני
 חלקים ואין מעבר לצאת ולבוא אלה מפה ואלה מפה ותעל שועת העיר השמימה
 והדליקו פנסים בכל מקומות הגבוהים לראות ולהציל הזוחלים על הנוטפים מים
 אשר זורמו עבות ושבולת מים שטפתם וחלליהם יושלכו בדרכים וברחובות והיו
 לשלל ולבו ולמשסה ואין מאסף. ויהי באשמורת הבקר בטרם יכיר איש את רעהו
 וישוכו המים ויצא העם המונים המונים בעמק החרוץ לשלול שלל ולבו בז לבוא
 לרשת נחלה בלא מצרים אשר לא עמל בו ולא גדלו ובעליו הן עמו ויקרא שם
 המקום בוכים ונפלו חלץ ופגרים מתים ויתנדבו חברת הקברים ויצא מלכם לפניהם
 לאסוף את החללים באשר ימצאו כעמיר גורנה והקול נשמע בין הגויים כי
 יהודים מחפשים אחר מתיהם ויחלו להבא פגרים מתים עד אשר עלו לסך
 שבעה עשר ובראותם כי אין מעבר ודרך במים עזים להוליך המתים לבית
 הקברות אף כי השעה דחוקה כי קדש עליהם איום ונורא יום כפור עונות לעם

ישראל ובהיות כי לא היה אפשר לקבור את החללים ולהכין להם תכריכיהן מקופת גמילות חסדים הלינו את המתים ויצברו אותם חמרים חמרים בשני בתים אשר שכרום בשבעה גורושות וישכרו יהודי אחד לצון אצל המתים לשמרם מן העכברים ויותר מפני שהם נפוחים. ולינו המתים שני ימים ושני לילות ובמוצאי יום הכפורים קנו להם תכריכים וירחצום וטהרום ויצאו שתי החבורות יחד לקברם וישכרו להם עשרים שכירים מן הגויים לחפור חפירות כדי למהר קבורתם כי נבאשו מאד וילכו כל הקהל לגמול חסד עם החיים ועם המתים זכרה להם אלהים לטובה ועוד הוסיפו לבקש אחרי שבעה מתי מצוה אשר שטפום המים למרחקי ארץ ולא נודע מקומם אים והתחילו הגויים להתפתות ברצי כסף וכשהיו מוצאים איזה מת מצוה שאין לו קוברים היו מביאים ומוכרים לישראל בדמים (1) קלילין יען אשר היו טבועים במקום בצעי המים והיו נכרים בטביעות עין. סוף דבר הביאו ששה מתים עד חוף המועד וילד אחד נאבד אידי דוטר מרכס ובטל במיעוטו. זכרה להם לטובה.

פרק כ"ט. והי כאשר נכבשה ארץ המורייא תחת יד מלך התוגרים על ידי הצבא סילחטר עלי פשא הואזיר שנעשה נצחון המלחמה על ידו גבה וגאה לבו וחשב מחשבות און לאמר וכתורה יעשה היתכן בעוליה שארץ קושטנדינא עיר ואם וגברת ממלכות וכלילת יופי והיא מלאה מהערלים ומהיהודים לאלפים ולרבבות אשר לא יספרו מרוב והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו וימשלו עלינו והיינו למס עובד וזה רעה חולה מאד כי תחת שלש רגזה ארץ תחת עבד כי ימלך וגדולה מזו שהם יושבים בינינו ואוכלים את טוב הארץ ושומעים באזניהם קול קורא בחיל על מעלות המסגד שהי הוא האלהים ואין זולתו ומבלעדיו אין אלהים ומחמד נביא שולח מהאלהים ויודעים כבודו ומורדים בו. ואם יאותו לנו האנשים להיות לעם אחד הרי מוטב ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו כי דברי אקים. וישלח ויגד לאב בית דין שלהם הנקרא מופטי שיתן פסק דין ע"ז ויגזור אומר. והוא השיב לו דבר שהם כבר קבלו עליהם לפרוע מס קצוב מדי שנה בשנה ומפני

(1) ישראל רחמנים בני רחמים הם. וכך היה גיי בעת מלחמת רוסיא נגר סולניא ביטי המלכה הרוסית קטהרינא השניה כשבאה ורשא והפרוור שלה סרנא במצור בשנת 1794 על ידי חיל הרוסים אשר בראשו עמד שר-הצבא הירוע סוכורוב ועשו ביהודים הרג רב ואכזר. — הכרזו אבי משפחת ברנסון הנכבדה והמפורסמה בורשא, הנודע אצל היהודים בשם רי שטואל זביטקובר זצ"ל שהוא שלם לחיילים הרוסים בעד כל יהודי אשר יביאו אליו חי רוקאט זהב ובעד כל יהודי שת רובל אחד. ובאופן כזה נצלו כמה אלפים נפשות מישראל, והרבה אלפים מתים הובאו לקבר ישראל. זכרה לו אלהים לטובה.

זה אינו מן הדין לשלוח יד בהם וכן הלכה. זכרה לו האל לטובה. והי בימי סי' פ' חט' ע' פ' ש' א' היתה עת צרה ליעקב כי באו בניו עד משבר להשמיד ולהרוג ולאבד את כל עם זרע ישראל אשר בכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע בכל מדינות מלכותו ונשלוח ספרים.

וסבת זאת העלייה היתה על ידי נער אחד מישמעאל שהיה משחק בביצים עם חברו בשוק והיה קונה הביצים מיהודי אחד. והיה כראות כי נצח אותו חברו ויקח את שלו ואת חברו וימאן הנער לפרוע דמי הביצים ליהודי ויקם ויברח דרך שוק היהודים. וירדוף אחריו היהודי ויכהו על הלחי. ויקר מקרהו והנה שנים שלשה גויים מעם לעזו ויראו את אשר הכה היהודי את הנער הישמעאלי וינס הנער וימלט אליהם. והם תיכף ומיד החביאו את הנער וילכו ויגידו לאם הנער כי היה ודים לקחו את בנה וישימוהו במחבא לדקור אותו ולמוץ את דמו לשים במצה כמו שמעליים עליית שקר לפעמים בעוהו) ותלך האשה הלך וצקה לפני עלי פשא וזיר עזם ותגד לו העניינים האלה על חסדר. והי כשמוע הואזיר עזאם היטב חרה לו עד מות ומצא בעל חוב לגבות את חובו ולעשות נקמה ביהודים. וישלח ויתפשו את האיש המכה את הנער ויאסרוהו בנחשתים ותכף שלח שלוחין לתפוש את הרב המורה אב"ד ור"מ כמיהר"ר אליהו פשא אלכסנדר (2) וצוק"ל ולראש הפרנסים להביאם לפניו. ותהי חרדה גדולה בישראל ופחד ומורה ואימה נפל עליהם וימס לב העם והי למים. והרב (3) ע"ה בשמעו מפי המגידיים נתחלחל בבני מיציו וחלה את חליו אשר ימות בו בעוהו. ויתבהלו היהודים ויהלילו שטתם וישלחו אליו יהודי אחד חזן ומלמד (4) הואזיר די באני ויסירו את בגדיו מעליו וילבישוהו בגדים חמודות חלוקא דרבנן וג"כ יהודי קצב אחד הלבישוהו בגדים נאים וישלחוהו לעמוד לפני הואזיר לדון. ושני היהודים שמו נפשם בכפם לקדש שם שמים ברבים ויתחפשו בבגדים לבוא לפני הואזיר. והי בהתקרבם לבוא אל שער הואזיר והנה משומד יהודי אחד ממשרתי הואזיר פגע לפניהם והכיר אותם (6) בטביעות עין וילעג למו ויאמר להם וכי אין אתם פלוני החזן ופלוני הקצב ואיככה אתם הולכים לפני הואזיר אם כהתל באנוש תהתלו בו ויוסף עוד וידבר דברים אליהם בלשון פרנקו (6) שיתנו לו שוחד ואם לא יתנו וימאנו לתת ילך

(1) בצדק העיר הר"ר ש"ח א"ס ב' בטאמרו החשוב לתולדות הקראים בארצות המזרחי ("ציון" שנה א' ספר ב' עמ' 249) שעלילת הדם לא היתה ידועה כמעט בארצות האיסלם, ואם נתעוררה לעתים רחוקות הרי יד נוצרים באמצע. - כיוצא מן הכלל אירע גם בנידן דידן.

(2) א' חסר השם של האכ"ד למרי, ובכ"י ב' היה כתוב אבל נסחק.

(3) א' מוס"ף: ואב ב"ד ראש החכמים.

(4) א', ב' חסר: חזן ומלמד. (5) א', ב' להם תחת אותם.

(6) היא השפה לא דינו השנורה כפי היהודים ויצאו חלציהם של נולי ספרד ופורטוגאל.

הוא ויגיד אל ואזיר תוכן אמיתת הדבר ויהיו נדונים לבוא באש ובמים וימאנו היהודים ולא נדרו לו נדרי כסף וזהב ולא חששו לדבריו. ויהי כבואם לפני הואזיר דבר אליהם קשות את דבריו והם השיבו והראו לו פנים והטיבו את אשר דברו. ויהי כדברם את דבריהם לפניו כפי שאלתו והנה קול מדבר וזה בא ויאמר: אדוני הוזיר, וכי הם המדברים לפניך הם החכמים אשר שלחת אליהם להביאם לפניך, אינם כ"א 1) היהודים התלו בך ויעמידו אחרים תחתם. וירא הואזיר כי היהודים שחקו עליו ויהתלו בו ויקצוף מאד וחמתו בערה בו ויצו לתלותם על עץ. ויתלו אותם ביום שבת קדש ויפלו שלשתם יחדו 2). והמה הומתו ביום השבת. ואחר ג' ימים צוה ויורידום מעל העצים ויטילו 3) את נבלתם אל הים ולא נתנו לקבורה. ה' יתבע עלבונם וינקום דם עבדיו השפוף.

פרק 5. אחר הדברים האלה חמת הואזיר לא שככה ויאמר בלבו זה עת לשחוק ויבא עצות מרחוק עצה נבערה לערער על המס הקצוב על כל איש ואיש יהודים וערלים יחד ולחייבם מיתה. וזה היא טענתו כי זה להם שנים רבות היה מנהגם לתת לכל איש ואיש כאשר גובים מהם המס חתיכת נייר חלק וחחום בטבעת המלך והיה מספר מפקד הניירות ארבעה ככרים. והיה באותה השנה הוציא ששה ככרות ניירות חלקים והותירו שני ככרים ניירות. ויבקש להביא הניירות הנותרות לפני המלך יריה ולאמר לו כי מרדו באדוני המלך היהודים והערלים ואינם פורעים המס הקצוב עליהם מדי שנה בשנה ובזה חייבים מיתה. ולא עלתה בידו כי שטנא בתרי אומי לא שליט 4) ועוד כי סבבוהו מלחמות מגור מסביב ויאמר וידר נדר אלך בתחלה להלחם עם הרומיים 5) אויבי המלך והיה בשובי בשלום מן המלחמה אעשה בהם כלייה ח"ו. ושבח לאל ית"ש כי לא הפיק זממו והוכה ומת במלחמה ההיא...

פרק 6. ובשנת תע"ט לע' שהוא אלף וקל"א לתאריכם היתה מגפה גדולה בכל ארץ קירים בערים ובכפרות הרבה מאד בישמעאלים וביהודים ובערלים ובפרט בק"ק קראסוב ותעל שועת העיר השמימה כי איש בבנו ובאחיו והוא לקברות הובל ועל גדיש ישקוד...

פרק 7. בימים ההם כשבת המלך סעדת גראי כאן על כסא מלכותו אשר בבחצא סראיי והיה לו למשנה איש חמדן אוהב כסף ושמו מורד שאעגא ויתאוה תאוה לקחת ממון אחרים כל אשר יבוא לשער המלך למשפט והיה מסית את המלך ללוות כיסים מאנשי העיריים אשר תחת ידו

(1) א, ב כי תחת כ"א.

(2) א, ב יחד.

(4) שבת ל"ב ע"א.

(3) א, ב וישליכו.

(5) האוסטריים.

והוא עשה בעקבה ויקרא לראשי עם קראסוב הערלים והיהודים ויאמר אליהם
 כבר ידעתי כי גלאיתם לנשוא 1) משא ההלואה שהמלך והשולטן לויים מכם
 פעם אחר פעם 2) ואינם פורעים לכם וכבר המלך סעד ת גראי כאן ליה
 מכם קודם מלכו עשרים כיסים ומהישמעאלים שמונה כיסים ונתן לכם לערבון
 אזור של מרגליות ששויו שני כיסים ועתה תנו לי אותו לי במתנה ואני אדבר
 עליכם אל המלך. אולי יקל מעליכם את עלו ואם באולי יבטל מכם לגמרי. וייטב
 הדבר בעיני העם ויט לבם אחרי דברו לא ישנו. וילך המשנה מוראד שאח
 עגא 3) לפייס את המלך וכן עשה וגמר אותו ויגזור בחרמות ונדויים שכל
 מלך ושולטן המושל על קיריים שלא ירימו את ידם ללוות מעם תושבי עיר
 קראסוב ומאת עם גוולוב 4) ומאת עם בהצא סריי מפני שאני
 המלך אסרתי אסר וקיימתי קיום על כל זרע הממלכה הבאים אחרי דלא להשנאה.
 ויהי אחרי כן בא השולטן שאפה גראי ונעשה קגא 6) שולטן 6
 וישוב בעיר אקמסגיד 7) ומושל על עיר קראסוב ויבואו אנשי
 קראסוב מהישמעאלים ומהיהודים והערלים להראות לשולטן ובידם
 משאות ותשורות ומנחות להקביל פניו וייטיב בעיניו מאד ויקח מידם המתנות
 וישלחם וילכו מאתו בשלום. בכך נזכר הלכה למעשה כי אנשי קראסוב
 הסכימו לעשות ולבטל ההלואה הנהוגה למלכים ולשולטנים בעצת מורד שאח
 עגא יחר אפו מאד ויגידו כי יד עמלקי 8) אכסנט ימש היתה במעל הזה
 ראשונה וישלח ויתפשו ויאסרוהו ויביאוהו בענויים קשים לפניו ויכוהו
 מכות גדולות ונאמנות ויודה לדבריהם וידר לתת להם ששה כיסים וישלחוהו
 ויבוא אל ביתו ועמו איש שלוח מאת השולטן שלם את הנדר אשר נדר והוא
 בבואו לקראסוב לראשי הערלים והיהודים וידבר אליהם את כל
 הקורות אותו מצד השולטן וכי בגללכם נשאתי אימת השולטן ויאוחו כלם וקבלו
 עליהם לפרוע את ההטלה שהטיל עליו השולטן וכן עשו. ויהי מהיום ההוא
 והלאה ויהי 10) מהשולטן לחוק ולמשפט ולחוב קבוע על היהודים ומהערלים

1) ב נשוא. 2) ב מעב פעם תחת : פעם אחר פעם.

3) הוא הנזכר לעיל : מורד שא עגא.

4) כך היתה נקראת אצל הטרטרים העיר : ובפאטוריה Eupatoria.

5) קלנא הוא שם כנוי ליורש עצר אצל מלכי קרים (הכאנים). התואר של הקלנא

היה : יורש עצר של השולטנים הגדולים, תהלת הכאנים החשובים.

6) ב מוסוף : משנה למלכות תחת עינייט נראי שולטן קלנא אשר

סת בדרך ולא זכה למלוך.

7) היא העיר סימפירופול בקרים.

8) א מורד שאח.

9) למעטים כינו היהודים בשם. עמלקים את הארמינים.

10) א. ב וישימה השולטן, תחת : ויהי מהשולטן.

ולפעמים מהישמעאלים מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו לקחת כיסים מאת תושבי קראסוב עד אשר נתדדלו כל העם והעשירים ירדו מנכסיהם ונעשו כל העם רשים בימיו וידף ישראל מאד בימיו ועלה סך המעות והכיסים אשר לקח מכל כללות העם קרוב לשלוש מאות ועשרים כיסים כל ימי שולטנותו (1) וממשלתו. ויהי כי ארכו לו שם הימים רבים של צער ובהיותו לוקח כיסים מאת אנשי קראסוב כמנהגו כפעם בפעם והטיל ארבעה כיסים ליהודים ולערצים כפי חלקם וערכם ויקראו גם (2) לישמעאלים להטיל עליהם כיסים. ויאמרו קצתם נלכה נא ונועצה עם כלל העם עדתנו ואם יאותו לנו האנשים נקבל עלינו לפרוץ ולשלם. וילכו האנשים ויגידו לכל המון עדתם ויהי כשמעם וירגישו וימאנו ויסרבו שלא לתת כלום וילונו העם על שופטיהם ועל חכמיהם ויתקבצו כלם ויהיו לאגודה אחת ותהום כל העיר ויצאו השדה ללכת להגיד למלך ענייניהם ולהתערעם עליו על השולטן כי אכלם וכלה את ממונם וקשה מכלם שהוא חדש רמזן שכל הישמעאלים מתענים וחייהם קודמין לשולטן, כי אם יתנו כל מה שבידם יהיו מוטלים ברעב; וגדולה מזו שהעם נגפים במגפה בכל יום ויום הימצא להם לצרכי הקבורה ותכריכיהם או להלוות לשולטן וילכו כל העם ולא שבו לביתם וישכרו עגלות וסוסים ודלת העם יחפים גם צמאים נפשם בהם תחעטף ויבואו קרוב לעיר אקמסגיד אשר שם מושב השולטן. ויהי כשמוע השולטן וישלח אליהם משריו ושני אנשים עמו ויאמרו לאמר: כה אמר השולטן שובו כל העם איש לביתו כי נחמתי על הדבר הזה, ולא אבו העם לשמוע בקולו וילכו עוד הלוך וקרוב. ויהי כשמוע השולטן ויחר אפו מאד וישלח להם שרי גדודים עם אנשיהם מזויינים בחרב ובקשת ובחצים כדי להבריחם ולהשיבם אל מקומם ואם לא יקבלו אח דברו הרי הם נחשבים כמורדים במלך ומותר להרגם ובכן הלכו האנשים מזויינים לקראתם. ויהי בראותם כי באו עליהם אנשי השולטן מזויינים בקשת ובחצים למלחמה ויצעקו אל חכמיהם לאמר מה נעשה. ויען הגדול שביניהם ושמו מחמד אפנדי שלחו בהם ידיכם כיון שבאו עליכם למלחמה אשר לא כרת להלכים לדרוש את המשפט. ואז התחזק (3) לב העם ויקחו איש את כלי זיינו וירימו כל אחד ואחד אבן מעל הארץ ויקחו מאבני המקום פירות עליהם ויורו המורים. ויראו האנשים כי חזקו המה והם רבים עתה עם הארץ וישובו האנשים ויגידו לשולטן ויתחזקו האנשים מהם ויבואו (4) ויעברו את עיר אקמסגיד וילכו ויבואו ברגש עם אל המלך ויגישו תעצומותיהם לפני המלך ויספרו לו את כל המוצאות אתם ולא שמע המלך לקולם ולא האזין אליהם והיה משחק בקוביא. ויפנה אליהם עורף ולא פנים ויאמר להדיין של הצבא: כבר נתברר לי הענין כי אנשי קראסוב הם פושעים וסכלים המה ואין בהם תבונה כי גוי אובד עצות המה וכזאת וכזאת עשו לי ג"כ ועתה לך

(1) א, ב שלטנותו.

(2) א, ב ניכ.

(3) א, ב נתחזק.

(4) ב ויקוטו, תחת: ויבואו.

אמור להם שובו לכם לאהליכם ואני אדבר עליהם אל השולטן שלא ישלח בהם ידו ולא ירע להם שום רעה. וישמעו כל העם וישבו איש לעירו ואיש לביתו בפחי נפש.

פרק ט. ויתקבצו האלופים והשרים... ויבקשו למצוא עליה ותואנה על המלך ויחפאו עליו דברים אשר לא כן וישלחו ויקראו אל אנשי קראסו בדישמעאלים וליהודים ולעזרים וישאלו אותם כלל סכי הכיסים אשר לקח מידם שאפה גראי שולטן כל ימי שולטנותו ועלה הסך לשלש מאות ועשרים כיסים. ויען השולטן מוראד גראי להם אל תיראו ולא תחתו רק אמרו האמת...

פרק י. ובשנת אלף ומאה וארבעים ושתיים לתאריך הישמעאלים בחדש מחרם נשרפה עיר קושטנדינא ותבער בה אש ליהט ותצא אש מן אסלם אסכרסי ותלהט האש עד פנר ומשם נהפך האש ונחלק לארבעה חלקים ותכנס האש לתוך חומת עיר בארט ותאכל מצד שער פנר עד שולטן סלים ומשם והלאה עד אדירנא קפוסו וטכיר סריי ותשרף העיר כלה כליף והאדמה תשאה שממה ויהי מספר הבתים הנשרפים אלף. וגם בתי כנסיות ורובא דרובא היו בתי היהודים אשר נשרפו ואין פורענות בא לעולם אלא בשבייל ישראל וידל ישראל וירדו מנכסיהם ולא מצאו מקום ללון ובית דירה לשבת שם ותשאר המקום חרב ושמש מאין יושב ותצא הגזירה ממלך תוגר ויעביר קול וגם במכתב לאמר: כה אמר המלך כל מי שיש לו חלק ונחלה ואחווה בארץ הנשרפת יבוא ויעמוד על גבולו ועל מקומו יבא בשלם ונבנו החרבות והנשמות והנהרסות תבנינה ותעמוד העיר על תלה ועל מכוניה וימהר יחישה מעשהו החל וגמור וכל מי שלא יבנה ויאחר מן המועד אשר יועד עליו וישאר המקום פנוי וחרב מאין יושב יחלט המקום לטמיון השררה והמלכות ופזורי הוצאות הבנין ינתן מאוצרות המלך וקם הבית אשר בעיר והיה לו. ויהי כשמוע העם ויחרדו ויקומו על רגליהם ויחלו לייסד איש איש ביתו ונחלתו ויבנו את הבתים כל אחד ואחד כפי עשרו עשיר ורש נפגשו וכל מי שלא השיגה ידו לבנות את ביתו החליטו המלך ויקח את כל ארצו מידו. בכך קמו ראשי העם בית ישראל ויתנדבו לבנות את כל כנסיות הנשרפים הנקובים בשמותיהם קהל ינבולו קהל ורנא קהל אכרידא קהל גאנא קהל (1) ויבנו ויכלו אותם בבניינים נאים ומפוארים כפי עושר הקהלות ישלם ה' פעלם ומש"י (2).

(1) אינני יודע איזה קהל מסומן פה באות נ"י.

(2) ומש"י — ומהולל שם ה' א, ב ומיש, אולי רית: ומשכורתם שלמה.